

**НЕПРЕХОДНИ ГЛАГОЛИ С
ПРИДОБИТА ТРАНЗИТИВНОСТ В НОВОГРЪЦКИЯ ЕЗИК**
Румен Рикевски¹

**INTRANSITIVE VERBS WITH ACQUISITION OF
TRANSITIVITY IN THE GREEK LANGUAGE**

Rumen Rikevski

Abstract: In Modern Greek language, the verbs function extremely flexibly in terms of transitivity / intransitivity. In conversational speech, Greeks often violate syntactic norms, and many intransitive verbs change their character and become transitive.

Keywords: intransitive verbs, transitivity, intransitivity.

Терминът „транзитивност“ е пряко свързан с преминаването на глаголното действие върху даден обект. Според традиционното определение преходни, или транзитивни, са онези глаголи, които имат пряко допълнение, като под пряко допълнение в аналитичните езици се разбира допълнение без предлог, а в синтетичните, какъвто е и новогръцкият език – допълнение във винителен падеж без предлог *γράφω γράμμα*. Преходните глаголи изразяват действия, които могат да засегнат пряко дадени обекти, което в синтактичен план означава, че те имат възможност за пряко допълнение *χτίζω σπίτι, τον αγρό*. Преходността може да бъде реализирана, което означава, че в конкретно изречение може да има пряко допълнение *Ο Γιώργος διαβάζει το βιβλίο*, но може да бъде и нереализирана, т.е. в конкретното изречение да няма пряко допълнение *Ο Γιώργος διαβάζει ομαλά και γρήγορα*.

Непреходните глаголи изразяват действие, което не може да засегне пряко даден обект, което в синтактичен план означава, че

---

¹ **Румен Пенчев Рикевски** – гл. ас. д-р, преподавател във Велико-търновския университет „Св. св. Кирил и Методий“, r.rikevski@uni-vt.bg

те не могат да имат пряко допълнение. Според класификацията на Клерис и Бабиньотис (2005: 613) те най-често се отнасят до:

– движение или положение в пространството *πηγαίνω, ταξιδεύω, περπατώ, κολυμπώ, πετώ, αργοπορώ, υποχωρώ*.

– начин на изразяване *αναστενάζω, μουγκρίζω, ουρλιάζω, βογκάω, τσιρίζω, ρητορεύω, παραμιλώ*.

– практическа дейност *αληθεύω, γευματίζω, αμαρτάνω, εργάζομαι, τεμπελιάζω, απεργώ*.

– душевното състояние *δυσανασχετώ, δυστυχώ, παραφρονώ, λιποθυμώ, τουρτουρίζω, ονειροπολώ*.

– други *λάμπω, λήγω, υπάρχω, αληθεύω, παρακμάζω, φυτρώνω, βραδιάζω, προοδεύω*.

Съществува и една група глаголи, които могат да се проявят и като преходни, и като непреходни *περνώ, ανοίγω, κλείνω, ανάβω*.

Дзардзанос (2002а: 236) счита, че основен фактор за придобиване на транзитивност от един непреходен глагол е въздействието от синтактична гледна точка, която оказват спрямо него преходни синонимни или антонимни глаголи:

ζω κάποιον (като синоним на *συντηρώ κάποιον, τρέφω κάποιον*);
πεθαίνω κάποιον (като синоним на *σκοτώνω, θανατώνω κάποιον*);
αρρωσταίνω κάποιον (като антоним на *γιατρεύω κάποιον*).

Ето и някои от по-интересните примери на глаголи, които са придобили транзитивност (Дзардзанос 2002а: 236–238):

κυκλοφορώ ‘движа се, обикалям / в обръщение съм’ > *κυκλοφορώ ψεύτικα νομίσματα* ‘пускам в обръщение фалшиви пари’;

αηδιάζω ‘зади ми се’ > *αηδιάζω αυτά τα φαγητά* ‘зади ми се от тези ястия’;

ανεβαίνω (κατεβαίνω) ‘качвам се (слизам)’ > *ανεβαίνω* (κατεβαίνω) *τη σκάλα* ‘изкачвам (слизам по) стълбата’;

γεράζω ‘остарявам’ > *τον γεράζουν τον άνθρωπο τα βάσανα* ‘грижите състаряват човека’;

γονατίζω ‘коленича’ > *αυτή η κρίση τον γονάτισε* ‘кризата го разори (= постави на колене)’;

διψώ ‘жаден съм’ > *διψώ εκδίκηση* ‘жадувам отмъщение’;

δουλεύω ‘работя’ > *δουλεύω το σιρόπι* ‘разбърквам сиропа’ / *δουλεύω κάποιον* ‘подигравам някого’;

ξενυχτώ ‘не спя цяла нощ, бодърствам’ > *μας ξενυχτούν με τα τραγούδια τους* ‘с песните си не ни оставят да спим’;

πηγαίνω ‘отивам’ > *πηγαίνω το παιδί στο σχολείο* ‘вода детето на училище’;

σπουδάζω ‘уча, следвам’ > *τον σπουδάξει ο θείος του* ‘чичо му го издържа за да следва’.

Проблематиката, свързана с категорията „транзитивност/интранзитивност“ на глаголите в новогръцкия език, е сериозна и многообразна. Както казва един от големите изследователи на гръцката лингвистика, англичанинът Питър Макридж: „и в устната и писмената реч всеки един грък се чувства свободен да създава нови синтактични форми на даден глагол, които са отвъд нормите“ (Макридж 1990: 154).

В новогръцкия език съществува сравнително голяма категория фразеологизми, които представляват комбинация от глагол и местоименна форма, заместваща определен обект или информация за него:

τα ψέλνω σε κάποιον ‘опявам на някого; чета конско на някого (= *карам се на някого, мъмря някого*)’;

την πατάω ‘прецаквам се или някой ме прецаква’;

τα τσουγκρίζω με κάποιον ‘карам се, спречквам се с някого’;
την τρώω ‘губя, търпя поражение’.

Този тип фразеологизми се използва масово в разговорната реч, особено са характерни за младежкия жаргон, но постепенно навлизат и в художествената литература и публицистиката. Самите местоимения нямат склоняема парадигма и не функционират на граматично и лексикално ниво. Масовата употреба на гръцките фразеологични изрази от тази категория (глагол и местоименна форма) в жаргонната и разговорната лексика, които се характеризират с небрежност и стремеж към опростяване на конструкциите, често пъти води до отклонения от книжовноезиковите норми, което е друг фактор за функциониране на непреходни глаголи с пряко допълнение:

κάθωμαι ‘седя, сядам’ > ‘*карам плавателен съд да заседне*’

*την έκατσα <τη βάρκα> [букв. накарах я да заседне <лодката>]
'прецаках се';*

μου την έκατσε [букв. накара ми я да заседне] 'прецака ме'.

βυαίνω 'излизам' > 'изкарвам'

*τη βυαίνω σε κάποιον [букв. изкарвам <си> я на някого] 1.
'държа се агресивно и грубо към някого или му се правя на умен'
2. 'държа се по определен начин с някого';*

*напр. (Бабиньотис 2002: 355): Πήγε να μου τη βγει χθες αλλά τον
έβαλα στη θέση του. 'Οпита се да ми се прави на умен, но го сложих
на място'.*

Γιατί μου τη βυαίνεις έτσι; 'Защо се държиш така с мен?'

πέφτω 'падам' > '? давам'

*του την πέφτω [букв. ? давам му я] 1. 'нападам някого' 2. 'ухаж-
вам, прелъстявам, свалям някого, натискам се на някого';*

κακαρώνω

*τα κακαρώνω [букв. ? карам ги да изпадат в летаргия] –
'умирам';*

Глаголът *κακαρώνω* не се употребява извън този израз и про-
излиза от остарелия *καρώνω* [изпадам в летаргия].

Една от най-характерните особености на преходните глаголи е способността им да образуват пасивни форми, т.е. повечето преходни глаголи участват в опозицията актив/пасив. Тази тяхна особеност обикновено се обяснява с факта, че те изразяват най-тесните и най-дълбоките връзки между дейността на субекта и обекта. Според много езиковеди за преходни се смятат само онези глаголи с пряко допълнение, които могат да имат страдателна форма (Бринкман 1971: 2).

По принцип традиционните определения на преходността на глаголите всъщност са доста формални, т.е. те изхождат предимно от външната форма на граматичния израз и поставят преходността в пряка връзка с наличието на пряко допълнение без предлог. Разбира се, в традиционното становище има и семантичен елемент, тъй като

обикновено се изтъква, че преходни са глаголите, които означават действие, насочено към обект, но на синтактично равнище този обект все пак трябва да представлява пряко допълнение без предлог, като във флективните езици се добавя и изискването за винителен падеж.

Една голяма група глаголи, които функционират като непреходни и преходни, е тази на глаголите, които формално не образуват страдателен залог или ако образуват, значението им е коренно различно от това в деятелен залог. При тези глаголи е възможно допълнението, което получават при транзитивната си функция, да бъде подлог при интранзитивната, без да е необходима никаква друга промяна. Иначе казано това са глаголи, които чрез една и съща деятелна форма изразяват едновременно преходност и непреходност. В българския език това е по-рядко явление, така че, когато липсва съответната еквивалентност транзитивност/интранзитивност спрямо гръцките глаголи, тя се предава чрез невъзвратната/възвратната им форма:

ανοίγει την πόρτα 'той отваря вратата'

ανοίγει η πόρτα 'вратата се отваря'

αλλάζει ρούχα 'сменя си дрехите'

αλλάζει ο καιρός 'променя се времето'

η ζέστη σκάζει την πέτρα 'жегата кара камъка да се пука'

η πέτρα σκάζει από τη ζέστη 'камъкът се пука от жегата'

άδειασα το μπουκάλι 'изпразних бутилката'

άδειασε το μπουκάλι 'бутилката се изпразни'

ζύπνησα το παιδί 'събудих детето'

ζύπνησε το παιδί 'събуди се детето'

ραγίζω την καρδιά κάποιου 'късам сърцето на някого'

ραγίζει η καρδιά μου 'къса ми се сърцето'

τον μεγάλωσε η γιαγιά του 'отгледа го баба му'

μεγάλωσε στην Ελλάδα 'порасна в Гърция'

μπλέκω στα δίχτυα μου κάποιον 'улавям в мрежата си някого'

μπλέκω στα δίχτυα κάποιου 'улавям се в мрежата на някого'

напр. (Бабиньотис 2002: 1142):

Тον έμπλεξε στα δίχτυα της και τον έκανε ό,τι ήθελε. 'Хвана го в мрежите си и започна да си прави с него каквото си пожелае'.

Έμπλεξε στα δίχτυα των ναρκωτικών και καταστράφηκε. 'Попадна в мрежата на наркотиците и се опронасти'.

В гръцките речници такива глаголи се отбелязват едновременно като преходни и непреходни.

Ето и няколко примера от българския език заедно със съответните гръцки аналози:

той започва работа – αρχίζει τη δουλειά του
урокът започва – η δουλειά αρχίζει

той отваря ресторанта – αυτός ανοίγει το εστιατόριο
ресторантът отваря – το εστιατόριο ανοίγει

той светва лампата – αυτός ανάβει τη λάμπα
лампата светва – η λάμπα ανάβει

той спира колата – αυτός σταματάει το αμάξι
колата спира – το αμάξι σταματάει

Както отбелязва Макридж (1990: 161), в новогръцкия език един глагол може да функционира изключително гъвкаво по отношение на категорията „транзитивност/интранзитивност“. По този начин на носителите на езика и изобщо на всички, които го използват се дава голям избор за изразяване. Най-ярко това се проявява в ежедневната разговорна реч, където непрекъснато се променя характерът на някои глаголи и те от непреходни се превръщат в преходни. От това явление се облагодетелстват писателите и поетите, които придобиват възможността да създават нови метафорични изрази с глаголи, които нормално са непреходни, но се свързват и с пряко допълнение.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Бабиньотис 2002: Γ. Μπαμπινιώτης. *Λεξικό της νέας Ελληνικής γλώσσας*. Αθήνα: Κέντρο Λεξικολογίας.

Бринкман 1971: H. Brinkmann. *Die Deutsche Sprache: Gestalt und Leistung*. Dusseldorf.

Дзардзанос 2002a: Α. Τζάρτζανος. *Νεοελληνική σύνταξις (της κοινής δημοτικής)*. τ. Α', Θεσσαλονίκη, εκδ. Αδελφών Κυριακίδη α.ε.

Дзардзанос 2002b: Α. Τζάρτζανος. *Νεοελληνική σύνταξις (της κοινής δημοτικής)*. τ. Β', Θεσσαλονίκη, εκδ. Αδελφών Κυριακίδη α.ε.

Κлерис, Бабиньотис 2005: Χ. Κλαίρης, Γ. Μπαμπινιώτης. *Γραμματική της Νέας Ελληνικής: Δομολειτουργική – Επικοινωνιακή*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Макридж 1990: Ρ. Mackridge. *Η νεοελληνική γλώσσα: Περιγραφική ανάλυση της Νεοελληνικής Κοινής*. Αθήνα: Πατάκης.

Триандафилидис 1996: Μ. Τριανταφυλλίδης. *Νεοελληνική γραμματική της δημοτικής*. Θεσσαλονίκη: Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών Α.Π.Θ. (1η έκδοση: 1941).

Триандафилидис 1992: Μ. Τριανταφυλλίδης. *Συντακτικό της Νέας Ελληνικής*. ΟΕΔΒ.